

Lille Hjortnes, Munkedamsveien 77

Dokumentasjonsvedlegg til fredningsvedtak - del 1

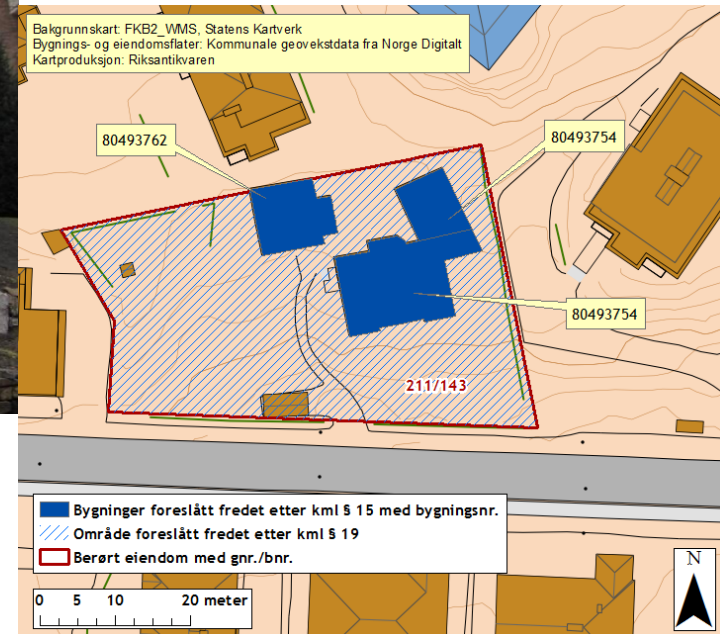
Eiendomsinformasjon

Lille Hjortnes

Adresse: Munkedamsveien 77, gnr./bnr. 211/143, Oslo kommune

- Hovedbygning, bygningsnr. 80493754, Askeladden-ID 120883-1
- Stall/uthus, bygningsnr. 80493754, Askeladden-ID 120883-2
- Anneks, bygningsnr. 80493762, Askeladden-ID 120883-3
- Gårdsplass/gårdsrom, Askeladden-ID 120883-4
- Hage, Askeladden-ID 120883-5

Lille Hjortnes

Lille Hjortnes har adresse Munkedamsveien som er en av de gamle innfartsårene til hovedstaden fra vest. Eiendommen består av tre bygninger, hovedhus med stallbygning/uthus og annekset, samt hage.

Bygningene ligger tilbaketrasket fra og noe høyere enn Munkedamsveien. Hovedhuset med sidebygning ble sannsynligvis oppført senest i 1839, mens annekset ble bygget i 1862. Annekset er oppført etter at murtvengen ble innført også for «bymarken» i 1858, og er dermed i mur i motsetning til hovedhuset og uthuset som er oppført i tre. Det noe spesielle forholdet at en kan avlese dette så tydelig på samme tun, er kulturhistorisk interessant og forteller om byhistoriske forhold, slik som utvidelsen av bygrensene. Både hovedhuset og annekset er i bruk som bolig, mens stallbygningen/uthuset fortsatt er innredet som uthus.

På Lille Hjortnes har det aldri vært drevet jordbruk, og anlegget kan derfor betegnes som en «villaløkke». I dag er området rundt eiendommen preget av at byen har vokst, og anlegget ligger inne blant boligbebyggelse både fra 1800- og 1900-tallet.

På Filipstad skjedde den største eksplosjonsulykken i Oslo under den annen verdenskrig. Eksplosjonen skjedde i forbindelse med lossing av ammunisjon fra D/S Selm 19. desember 1943. Skadeomfanget var stort, og mange bygninger i området ble rasert. Lille Hjortnes fikk også noen skader som følge av eksplosjonen. Blant annet fikk skorstein og vinduer skadet.

Bygningene

Hovedhuset

Hovedhuset er en toetasjes bygning med kjeller. Hovedhuset er en senempirebygning der første etasje er laftet, mens andre etasje og arken er utført i utmurt bindingsverk. Hele bygningen er panelt utvendig med liggende panel. Et utstikk ved inngangspartiet ble bygget til i 1896, og er oppført i mur. Dette hadde tidligere to innganger (hovedinngang og kjøkkeninngang), men etter endret planløsning innvendig, ble kjøkkeninngangen blendet igjen på 2000-tallet. På vestfasaden er en nyere veranda, oppført i tre. Fasaden mot Munkedamsveien er symmetrisk.

Grunnmuren er fuget gråsteinsmur. Bygningen ligger i en helning, og grunnmuren på sørsiden har god høyde da det er kjellerrom rett innenfor,

mens den i nord mot gårdsrommet er vesentlig lavere.

Takformen er saltak, og er hovedsakelig tekt med svart glasert takstein. Det er delvis gammel sten på sørsiden, mens tidligere brun sten på nordsiden ble byttet med svart gammel sten fra nabobygg i 2001. Midt på sørfasaden er en saltaksark (kvist). Midt på nordsiden er en saltaksark og et takoplett med pulttak. Det er ikke noe takutspring på gavlsidene. Hovedhuset har tre skorsteiner.

I første etasje er det sju krysspostvinduer, ett trerams krysspostvindu, og tre mindre og enkle vinduer. I andre etasje er det fire tofløyede vinduer med tre ruter i hver ramme, tre krysspostvinduer, tre køyer og et lite vindu. I kjelleretasjen er det to vinduer med malt tregitter foran.

Dørene til hovedinngangen og til havestuen er begge to-fløyede fyllingsdører med tre ruter i øvre speil (nyprodusert?), mens døren til kjeller er fyllingsdør med ruter og med malt tregitter foran.

Bygningen er rundt 14,3 meter lang og 10 meter bred. Vindfanget er rundt 3,8 m langt og 1,55 m bredt. Til bygningen ligger stallen i vinkel.

Uthuset

Uthuset er i to etasjer og sammenbygget i vinkel med hovedhuset. Uthuset er oppført i tre, der første etasje er laftet mens andre er i bindingsverk. Hele bygningen er panelt utvendig med stående panel. Uthuset har pulttak som er tekt med tegl(?).

Uthuset har flere funksjoner, der de tre inngangene ligger ut mot gårdsrommet. Til vognskjulet er det en tofløyet labankport. Til dyrerommene er det en todelt port, der en kan åpne øvre halvdel for seg. Til trapperommet mellom vognskjulet og hovedhuset er det en fyllingsdør med to speil(?).

I uthusets andre etasje er det to enrams vinduer med fem ruter, der den ene er lagt inn som dekor i midtfelt. I uthuset er det videre flere mindre vinduer.

Bygningens østre fasade er 12 meter lang, pikeværelset medregnet, og 6,15 meter bred.

Annekset

Annekset er i to etasjer med kjeller. Det er oppført i mur og kalkpusset. Bygningen har saltak tekt med svartglassert teglstein. Annekset har én skorstein.

I første etasje er det fire krysspostvinduer og to høye smale vinduer i inngangspartiet. Ett vindu i vestre fasade er blendet, ukjent når dette er gjort. I andre etasje er det to tofløyede vinduer med tre ruter i hver ramme og fire koøyer. I kjelleretasjen er det fire lave vinduer.

Hovedinngangen ligger i et utbygg midt på østre gavlvegg. Døren er tofløyet fyllingsdør med store glass i øvre ramme. Det er et overlysvindu over døren. Inngangen i vest var opprinnelig en tofløyet hagedør. I forbindelse med utleie av annekset tidlig på 2000-tallet, ble hovedinngangen flyttet fra øst til vest. Da ble døren skiftet ut med ny dør, laget etter samme mål og utforming som den originale døren. Døren er i dag isolert fyllingsdør med glass i øvre ramme.

Bygningen har tidligere vært malt med oljemaling på kalkpuss. De eldste tre lagene er i følge NIKU hvite, så sandfarget/varm okergul, så blekgul og så kjølig gul på plastbasert maling. Malt med lys grå farge i 2002.

Bygningen er 8,7 meter lang og 8 meter bred.

Gårdsrommet

Gårdsrommet avgrenses av de tre bygningene mot vest, sør og øst. Mot nord avgrenses gårdsrommet av et høyt plankegjerde som ligger i eiendomsgrensen. Gjerdet er fra tidlig 2000-tallet? På gårdsplassen ble det lagt kvadratiske brostein i 2002.

Hagen

Hagen ligger i hellende terreng, og det er flere steder anlagt steinsatte terrasseringer. En steinsatt og slakt buet sti går opp til gårdsrommet fra innkjørselen. Det er lagt en renne langs denne stien, utført i brostein. Det er også brukt brostein til omramming av blomsterbed. Alt dette er utført etter 2000. Eldre bilder og kart viser at det har vært flere stier i hagen. Det har også vært en kjerrevei opp til gårdsrommet. I dag er noen stier hellelagt.

I hagen er flere trær, prydbusker og planter. Hagen har plendekke, men også partier i nordvest med mer naturtomt hvor berg ligger i dagen. Det er plantet hekk mot naboeiendommene. Gamle bilder viser mange frukttrær i hagen foran huset mot Munkedamsveien.

Mot Munkedamsveien er det en tørrmurt steinmur. Gamle bilder viser at det oppå denne har stått et tregjerde, tett sådan. I dag står et smijernsgjerde på muren. En eldre smijernsport med dobbel kjøreport og med en mindre gangport ved siden av, er flyttet til eiendommen og satt opp i 2016.

To biloppstillingsplasser er anlagt i 2016 på hver side av innkjørselen. Disse er belagt med brostein. To lindetrær stod tidligere på hver side av porten, men disse måtte felles på grunn av sykdom tidlig på 2000-tallet.

Trapp og terrassering sett fra biloppstillingsplassene

Sørøstlig del av hage med nyere frukttrær

Biloppstillingsplasser sett fra den østligste av de

Den østligste biloppstillingsplassen med sørøstlig del av hage

Bygningene sett fra den sørvestlige delen av hagen

Den sørvestlige delen av hagen sett fra annekset

Hagen sett fra det nordvestlige hjørnet av tomten

Den nordvestlige delen av hagen sett fra annekset vestlige gavlfasade

Hansteenløkken, ca 1863-1883. Fotograf: Ole Tobias Olsen. Oslo Museum/OB.OT373. Bildet eies av Oslo Museum.

Hjortnes, 1937. Fotograf: Anders Beer Wilse. Oslo Museum/OB.X0971. Bildet eies av Oslo Museum.

Hansteenløkken, ca 1863-1883. Fotograf: Ole Tobias Olsen. Oslo Museum/OB.OT170. Bildet eies av Oslo Museum.

Hansteenløkken og Observatoriet, ca 1865-1870. Fotograf: Ole Tobias Olsen. Oslo Museum/OB.OT171. Bildet eies av Oslo Museum.

Lystgårder og utviklingen fra engløkker til villaløkker i Oslo

Fra slutten av 1700-tallet og ut gjennom 1800-tallet så man i hele Europa en tendens til at de mest velstående deler av befolkningen etablerte seg med eiendommer utenfor de opprinnelige bygrensene. Her kunne borgerskapet trekke seg tilbake i landlige omgivelser skjermet fra byens gryende sosiale problemer. Dette var også tilfellet i Christiania, og her ble disse eiendommene betegnet som «løkker».

I hovedstaden begynte borgerskapets og de bemidlede allerede på tidlig 1600-tall å ta jordstykker i bymarka, tidligere eid av kronen, til privat bruk. De første løkkene var i stor grad korn- og engløkker med enkelte driftsbygninger som de var ikke tenkt for lengre tids opphold. Det var også forbud mot boligoppførelse på løkkene.

Rundt 1750 ser man imidlertid at løkkene får en ny bruk. Det føres opp bygninger med boligfunksjon og flere flotte villaer, beregnet for representasjon eller sommeropphold over flere måneder. Disse løkkeeiendommene, som bebygges direkte med boliger, kalles *villaløkker*. Rundt bygningene ble det anlagt hageanlegg. Dette i tillegg til landbruksarealer.

Fra første del av 1800-tallet bygges det større og flottere helårsboliger, og mange flytter for godt ut av byen. Tradisjonen med helårs bosetning på løkkeeiendom, startet i Oslo rundt 1820. Den står i motsetning til 1700-talls tradisjonen med byborgenes bruk av løkkene i bymarken til sommerboliger og husholdningsjordbruk. Dette husholdningsjordbruket forsvant etter hvert som Akergårdene spesialiserte seg på leveranser til bymarkedet som vokste jevnt og trutt utover 1800-årene, samtidig som behovet for å kunne be bygge den gamle bymarken økte i tråd med den store befolkningsveksten i Christiania.

Villaløkken Lille Hjortnes

Med unntak av de store løkkene Ruseløkken, Marselienborg, Holmen, Filipstad og Munkedammen var løkkene vest for Christiania et av de siste områdene som ble tatt til løkker. Både Drammensveien og Munkedamsveien var utpregede løkkeveier med løkker på begge sider.

Hjortnes var fra 1760-tallet i sorenskriver og assessor Johan Hiorts eie. Løkken var i rundt 50 år slått sammen med Petersborg, men ble i 1825 skilt igjen. Senere ble Hjortnes delt i Nedre, Lille og Øvre Hjortnes.

Høyesterettsassessor Christopher Hansteen kjøpte stedet i 1850.

På Lille Hjortnes har det aldri vært drevet jordbruk, og anlegget kan derfor betegnes som en villaløkke.

Lille Hjortnes er den siste rest av den store løkken Hjortnes. Området rundt Lille Hjortnes er preget av at byen har vokst, og anlegget ligger inne blant boligbebyggelse både fra 1800- og 1900 tallet.

Andre kulturminner i nærområdet

Mellom Henrik Ibsens gate i nord og Filipstad i sør, er Lille Hjortnes den eneste private eiendommen som er fredet. Av andre fredete bygninger innenfor det nevnte beltet, er Nasjonalbiblioteket og Observatoriet. I vest ligger det tidligere Rikstrykdeverket, som også er fredet. Mye av den private bebyggelsen i dette området er listeført på Byantikvarens gule liste.

Hansteenløkken, ca 1935-1940. Fotograf: Anders Beer Wilse. Oslo Museum/OB.Y7402. Bildet eies av Oslo Museum.

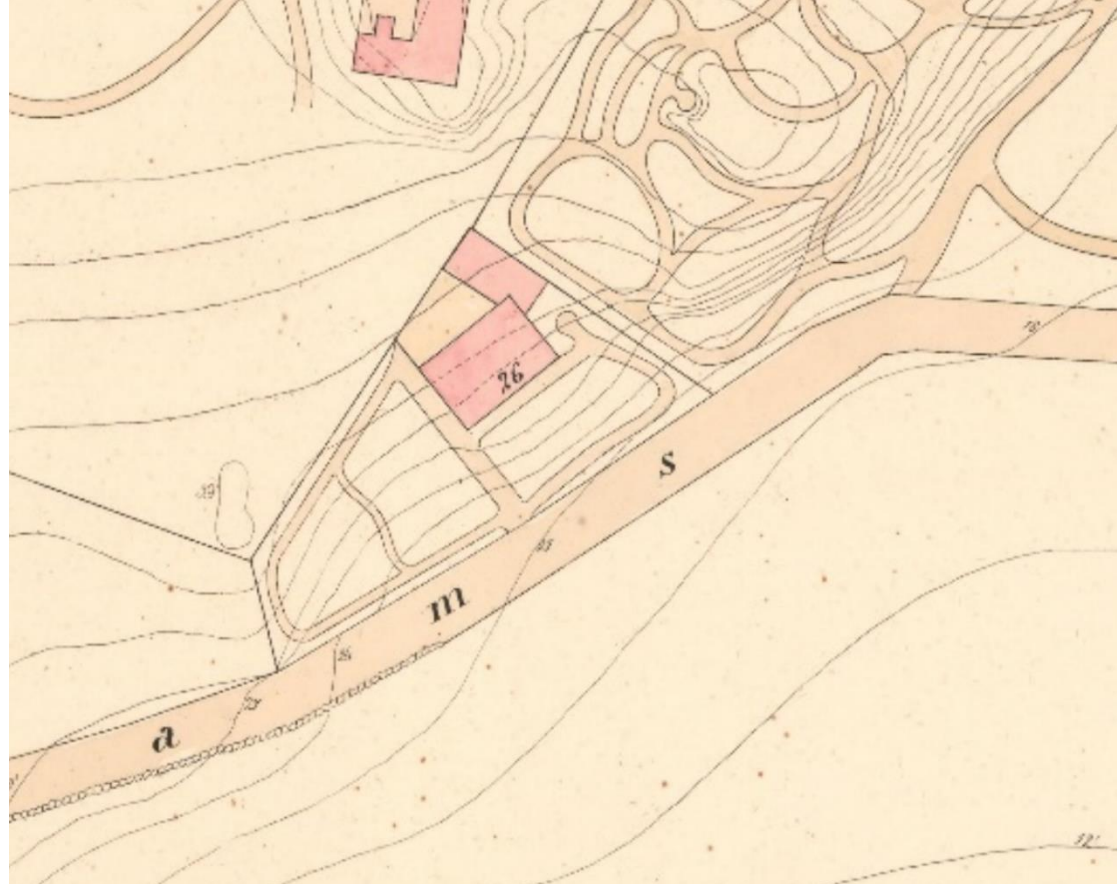

Kart fra 1858, *Kristiania amt nr 59: Kart over Christiania: Oslo* (utsnitt), J. W. G. Næser

http://kartverket.no/Kart/Historiske-kart/Historiske-kart-galleri/historiske-kart---detaljer/?kartid=amt2_kristiania-59_1858

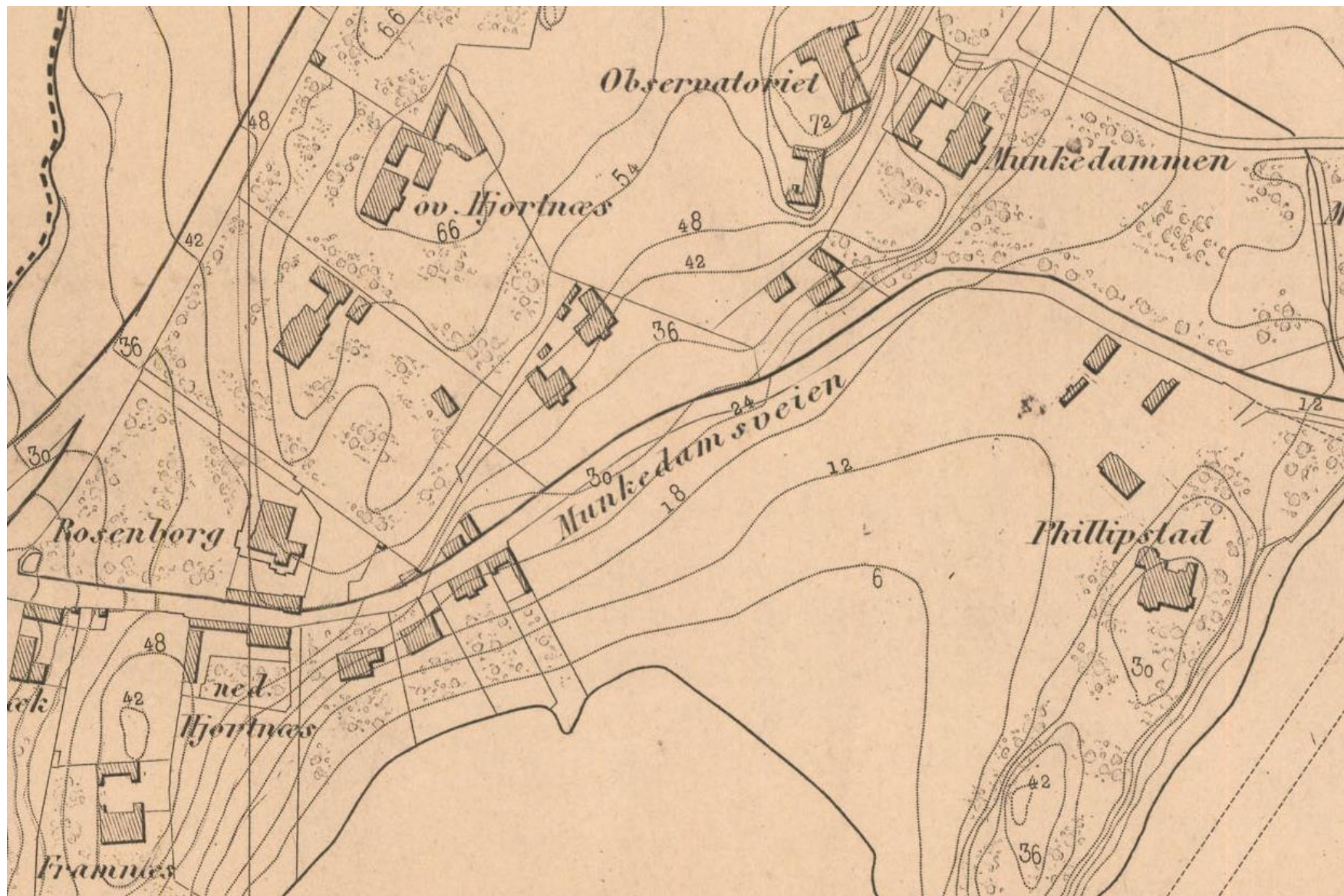
Eiendommen Lille Hjortnes på 1800-tallet

På kartet fra 1858 og 1860 er kun hovedhuset og uthuset inntegnet. På 1860-kartet vises også tydelig stier i hagen. På kartet fra 1868 er også annekset inntegnet. Eiendomsgrensen forandrer seg i perioden mellom de to kartene fra 1860 og 1868. Tomten er noe utvidet i nordøst, antakelig i forbindelse med at annekset ble oppført. Eiendomsgrensen synes ikke å ha vært endret siden. På kartet fra 1881 ser vi også at utbyggingen sør for Munkedamsveien har smått begynt.

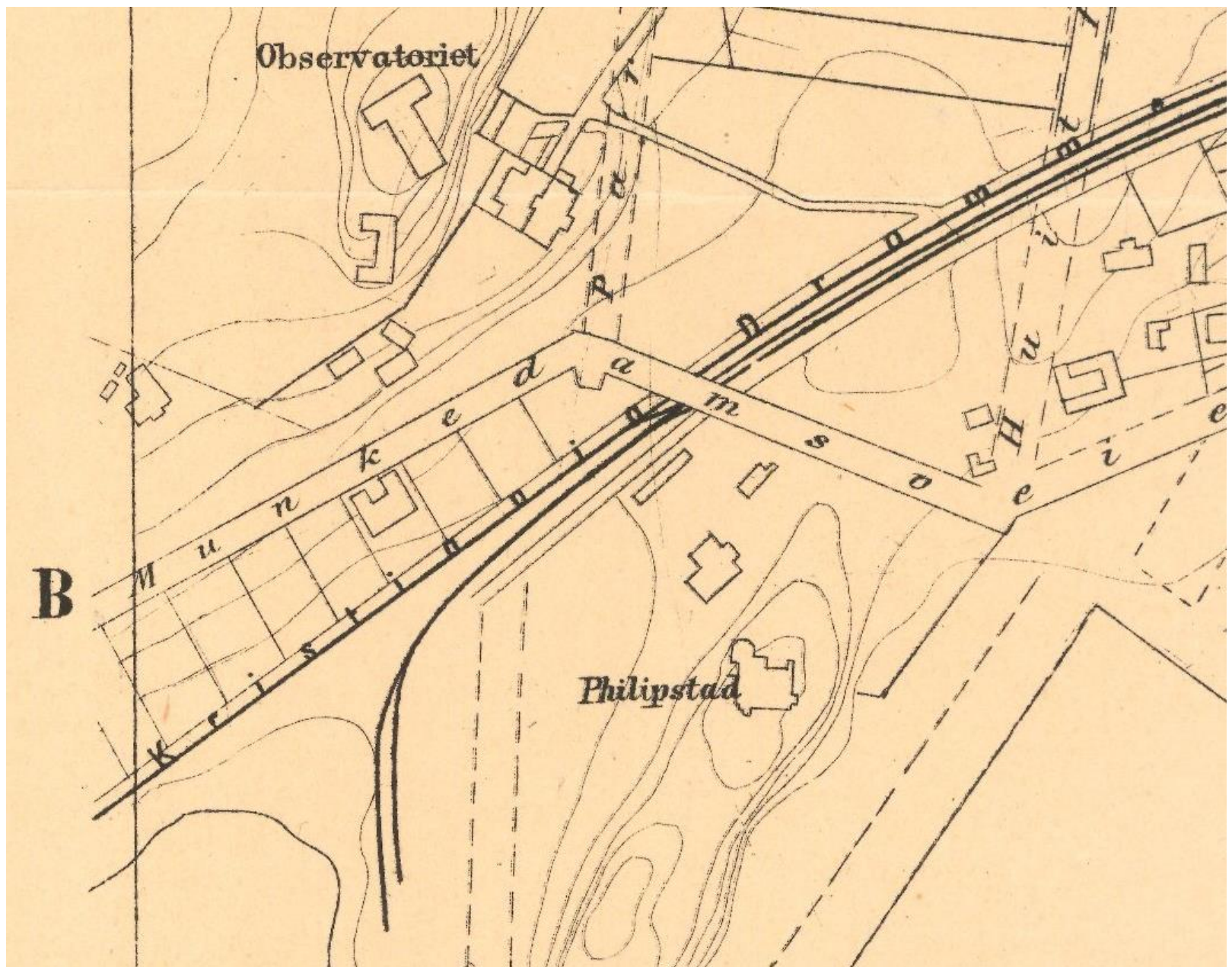

Kart fra 1860: *Kristiania amt nr 58: Detailkart over Christiania efter Kommunebestyrelsens Foranstaltning trigonometrisk og geometrisk opmaalt: Oslo, J. W. G. Næser*

http://kartverket.no/Kart/Historiske-kart/Historiske-kart-galleri/historiske-kart--detaljer/?kartid=amt2_kristiania-58-3_1860-1

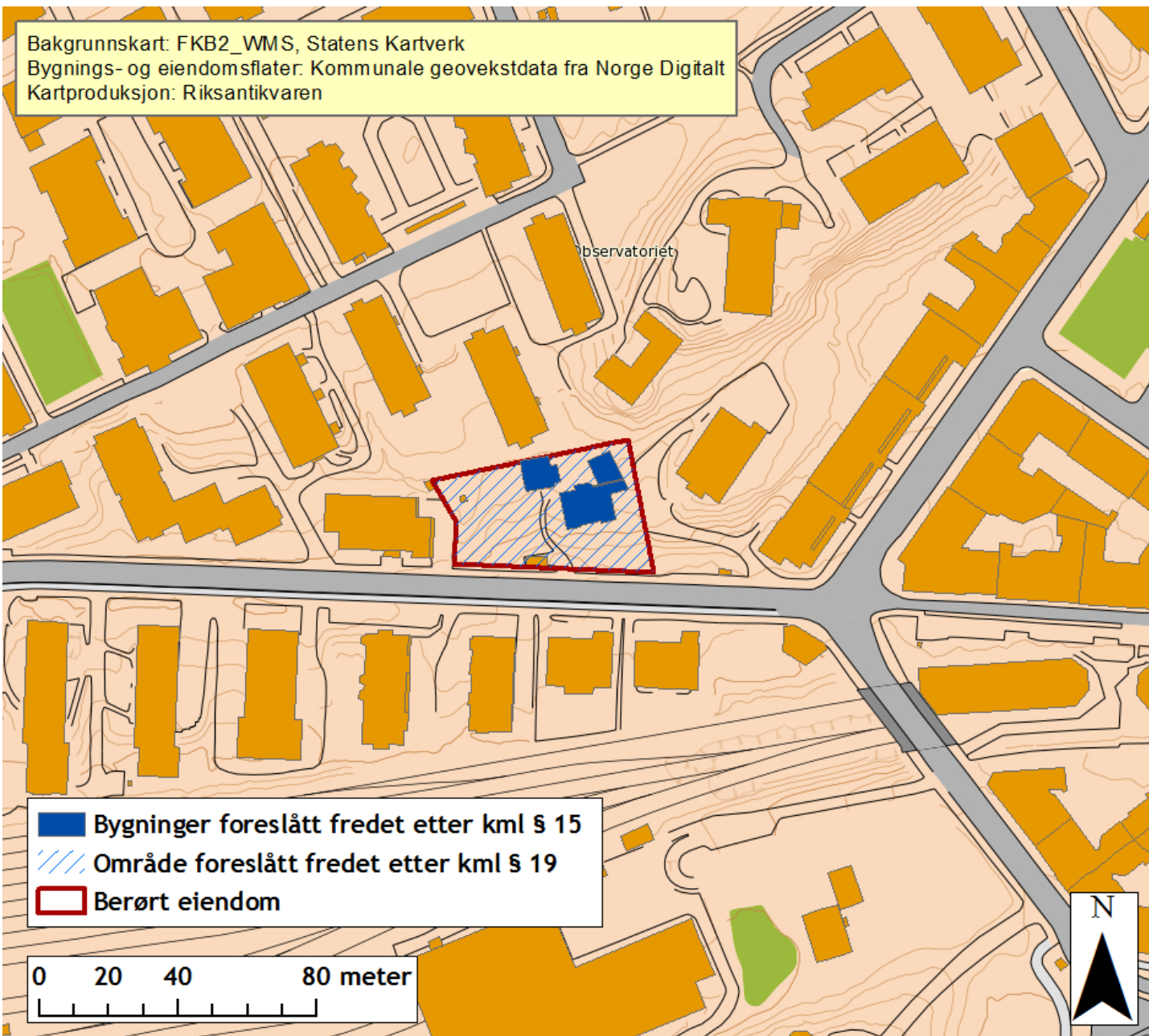

Kart fra 1868: *Kristiania amt nr 63: Kart over Kristiania: Oslo* (utsnitt), J. W. G. Næser og H. N. Bergh
http://kartverket.no/Kart/Historiske-kart/Historiske-kart-galleri/historiske-kart---detaljer/?kartid=amt2_kristiania-63-sor_1868

Kart fra 1881: Kristiania amt nr 69: Kart over Kristiania med det Kristiania Bygningslov underlagte Bælte af Aker: Oslo (utsnitt), Nicolai Solner Krum
http://kartverket.no/Kart/Historiske-kart/Historiske-kart-galleri/historiske-kart---detaljer/?kartid=amt2_kristiania-69-9_1881

Bakgrunnskart: FKB2_WMS, Statens Kartverk
Bygnings- og eiendomsflater: Kommunale geovekstdata fra Norge Digitalt
Kartproduksjon: Riksantikvaren

Situasjonsoversikt over Munkedamsveien med nærliggende områder. Vi ser at området i dag er tett utbygd, bebyggelsen består hovedsakelig av blokker og bygårder. Skjermbilde fra Google maps 2017.

Fredningsdokumentasjon

Fredningsdokumentasjonen består av to deler:

DEL 1: Informasjon om eiendommen

DEL 2: Beskrivelse av våningshuset med interiør (unntatt offentlighet).

Dokumentasjonsvedlegget er utarbeidet i forbindelse med fredningssaken for Lille Hjortnes. Målet med arbeidet er å dokumentere bygningenes verdi knyttet til fredningen på fredningstidspunktet samt fredningsområdet, anleggets historie og sette løkkeanlegget inn i en kulturhistorisk sammenheng.

Dokumentasjonsvedlegget er utarbeidet av Riksantikvaren 2017.

Eierne har bidratt med mye kunnskap om endringshistorikk og opplysninger ellers, både gjennom møter og via saksdokumenter.

Alle bilder er tatt av Riksantikvaren høsten 2016 og våren 2017 dersom ikke annet er nevnt.

Litteratur:

Hald, Søren: Norske løkkelandsteder 1630 til 1830

Holden, Finn: Byløkker i Oslo Løkker på bymarken

Berg, Arno: Det gamle Christiania

Tvedt, Knut Are (red.): Oslo byleksikon

Nettsteder:

<http://kartverket.no>

<http://oslobilder.no>

<http://www.google.no/maps>